

Stora språkmodeller och kunskapsparadoxen

Vilken kunskap behöver framtidens jurister?

Magnus Kristoffersson · Örebro universitet

Vad bevisar en juristexamen?

Anta att en AI-modell kan skriva en promemoria som håller godkänd nivå.

SVAR A

Studenten kan göra det maskinen gör

SVAR B

Studenten kan avgöra när maskinen har fel

SVAR C

Studenten kan bära ansvaret för resultatet

Svaret måste vara B och C.

Men B och C förutsätter mer av A än vi gärna tror. Den som aldrig gjort analysen ser inte när den är fel.

Disposition

1. **Verktyget och evidensen** — 2:20–9:35
   Vad modellerna gör och klarar, 2022–2026
2. **Kunskapsparadoxen** — 9:35–17:20
   Kontrollen kräver det verktyget tar bort
3. **Kunskap som granskar** — 17:20–21:20
   Rättsområdeskunskap och faktakunskap
4. **Framtidens juristutbildning** — 21:20–28:50
   Vilken kunskap, i vilken ordning
5. **Tre teser** — 28:50–30:00
   Avslutning och frågor

FÖRELÄSNINGENS KÄRNFRÅGA

Vilken kunskap måste finnas i juristens eget huvud för att verktyget ska kunna granskas?

30 minuter

Modellen skriver, den prövar inte

Vad modellen gör

- Beräknar en sannolik fortsättning på en text utifrån mönster i träningsdata
- Kan hämta källmaterial (RAG) och resonera i flera steg
- Skriver flytande, välstrukturerad och övertygande juridisk prosa

Vad den inte gör av sig själv

- Har ingen egen rättskällelära: auktoritet och hierarki måste tillföras
- Vet inte när den har fel.
- Bär inget ansvar inför lärare, klient, domstol eller myndighet

Flyt är inte detsamma som giltighet.

Förmågan ökar, kurvan planar ut

Juristtentor och juridisk informationssökning, 2022–2026. Modellgeneration anges för varje mätning.

2022 · CHATGPT

C+

Snittbetyg på fyra juristtentor, University of Minnesota

Choi m.fl. 2022

2025 · OPENAI O3

3 × A+

Åtta tentor i Maryland, rättade på studenternas kurva. Spann A+ till B

Blair-Stanek m.fl. 2025

2025 · AI-VERKTYG

74–78 %

AI-verktyg mot juristernas 69 % på 200 amerikanska frågor

Vals AI 2025

2026 · GPT-5.5

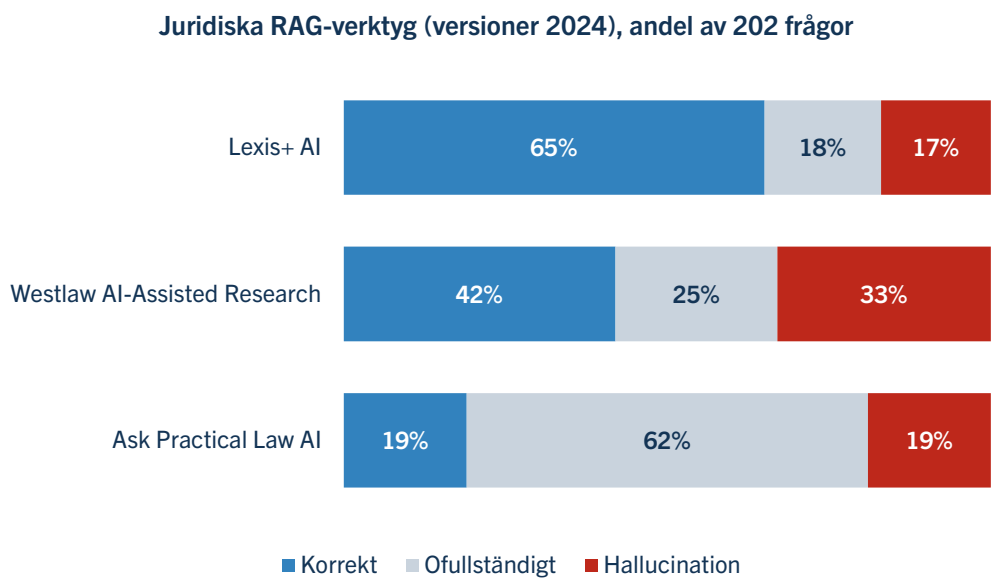
Platå?

Inte märkbart bättre än o3 på samma tentor, trots mer beräkningskraft

Blair-Stanek m.fl. 2026

Förmågan är hög men ojämn. Den ökar inte längre lika snabbt, och frågan om vem som kontrollerar resultatet står kvar.

Hallucinationerna består

Magesh m.fl. 2025. Leverantörernas löften om "hallucinationsfria" hänvisningar höll inte.

NYARE MODELL, FLER FEL

1,2 % → 6,6 %

påhittade rättsfallshänvisningar: GPT-4o (2024) mot GPT-5.1 (2025)

Över 8 000 hänvisningar i 92 juridiska skrivuppgifter. Bästa automatiska granskning 2026 nådde F1 69 %; felaktiga återgivningar av innehåll var svårast att hitta.

Liu, Stammbach & Henderson 2026

Från statistik till rättssal

2023 · NEW YORK

Mata v. Avianca

Ombud åberopade rättsfall som ChatGPT hittat på. Sanktioner om 5 000 USD.

JAN 2026 · SVERIGE

Eskilstuna tingsrätt

Fyra HD-avgöranden som inte finns och avtalslagens regel om sen accept som påstods gälla borgen. Arvodet sattes ned.

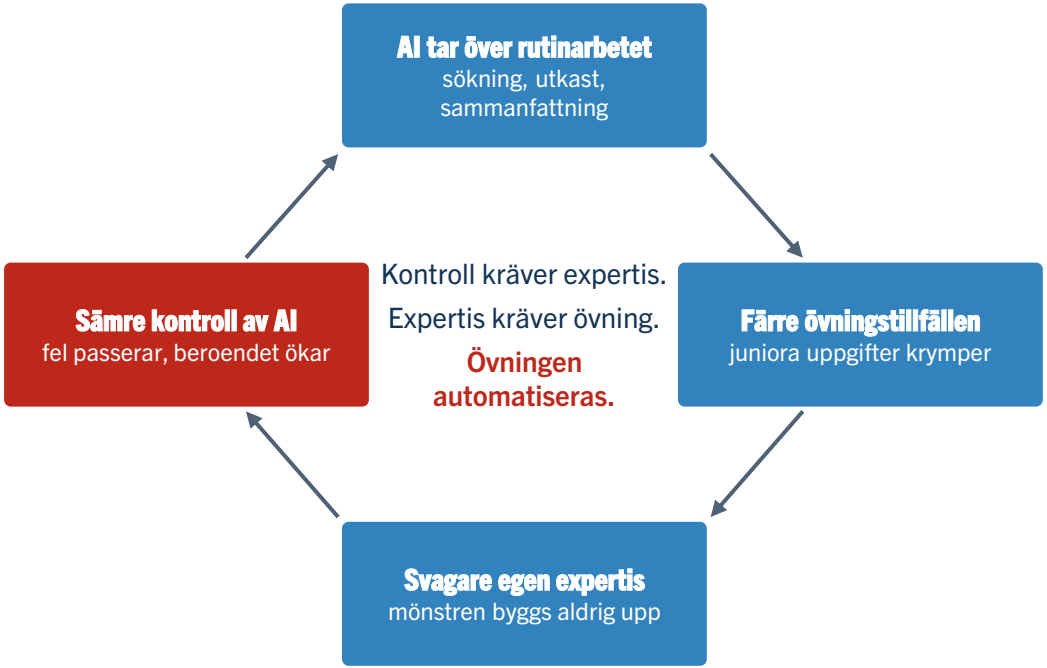
SEP 2026 · VÄRLDEN

Över 2 000 avgöranden

i Charlotins databas över AI-hallucinationer i domstol, varav cirka 1 240 i USA (juli 2026).

Påhittade rättsfall är det lätta felet. Det svåra är det rimliga men felaktiga resonemanget.

Kunskapsparadoxen

DEFINITION

Den kunskap som krävs för att kontrollera verktyget byggs genom just det arbete som verktyget tar över.

Ju bättre verktyget blir, desto mer sällan märks felen, och desto mer kunskap krävs för att se dem.

Gammal paradox, ny räckvidd

1966

Polanyi

Tyst kunskap: vi vet mer än vi kan uttrycka. Mycket juridisk skicklighet går inte att formulera som regler.

1983

Bainbridge

Automationens ironier: människan lämnas med övervakning och undantag, men förlorar övningen som krävs för dem.

1986

Dreyfus & Dreyfus

Expertis växer från regelföljande novis till intuitiv expert genom erfarenhet av många konkreta fall.

Det nya: automationen når nu själva det juridiska resonemanget, inte bara dokumenthanteringen.

Högre prestation, lägre lärande

Fyra randomiserade studier 2025–2026, två av dem med jurister

GYMNASIEELEVER — *Bastani m.fl., PNAS 2025*

–17 %

Fri tillgång till GPT-4 gav bättre övning men 17 % sämre provresultat när verktyget togs bort.

UTVECKLARE — *Shen & Tamkin, Anthropic 2026*

–17 %

17 % lägre på förståelseprov. De som ställde begreppsfrågor i stället för att delegera behöll lärandet.

JUNIORA JURISTER — *Autor m.fl., NBER 2026*

±0

AI höjde utkastens kvalitet. Utan AI efter 90 dagar: vinst bara hos seniora, inte hos juniora.

JURISTSTUDENTER — *Chen & Bao 2026*

+0,27

Otränad AI-tillgång hjälpte inte. Tio minuters utbildning höjde betyget med en tredjedels steg.

Mönstret: verktyget lyfter resultatet i stunden, men den som saknar grund lär sig minst av det.

Varför juridiken är särskilt utsatt

Giltighet, inte sannolikhet

Ett argument är giltigt genom rättskällornas auktoritet och hierarki, inte genom hur övertygande det låter.

En liten rättsordning

Felen varierar med jurisdiktion (Dahl m.fl. 2024). Svensk rätt är sannolikt sämre täckt än amerikansk.

Rätten ändras

Modellens inbyggda kunskap har ett slutdatum. Därefter måste de förlitas sig på att ”tolka” material.

Ansvar som inte kan delegeras

Människan bär ansvaret, oavsett vem eller vad som skrev texten.

Följd: den som ska granska måste kunna rättsområdet bättre än verktyget.

Tre nivåer av granskning

Den tredje nivån kräver verklig kunskap om rättsområdet, inklusive faktakunskap.

NIVÅ 1

Finns källan?

Existerar rättsfallet, lagrummet, förarbetet? Kan till stor del automatiseras.

SÖKKUNSKAP

NIVÅ 2

Stämmer återgivningen?

Stämmer återgivning, sidhänvisning och sammanhang? Kräver läsning och tolkning.

METODKUNSKAP

NIVÅ 3

Stämmer det i sak, i dag?

Gällande regler, datum, belopp, övergångsregler, praxisläge och myndighetspraxis.

ÄMNES- OCH FAKTAKUNSKAP

Nivå 3 kan inte delegeras till verktyget som ska granskas. Den som inte vet att regeln ändrats vet inte heller att den ska slå upp den.

Tre svar på kunskapsfrågan

SVAR A

Mer av samma

Ämneskunskapen blir viktigare. Juristen blir granskare.

+ Matchar paradoxen och nivå 3

– Riskerar att träna det maskinen gör snabbare

SVAR B

Ny kompetens

AI-kunnighet, verifiering och design av arbetsprocesser.

+ Efterfrågas av arbetsmarknaden

– Föråldras snabbt och förutsätter ändå en bas

SVAR C

Omdöme

Värdering, etik, ansvar och klientrelation.

+ Svårast att automatisera

– Utan kunskapsbas blir omdöme tyckande

Varje svar är otillräckligt ensamt. Frågan är i vilken ordning de ska läras.

Kunskap i lager

AI-kompetensen löper genom alla lager, den är inte ett eget.

Omdöme
Värdering, etik, ansvar, rättens möjligheter och begränsningar

Metod
Juridisk metod, argumentation, källkritik, verifiering (nivå 1–2)

Bärande kunskap
Rättskällelära, systematik, centrala begrepp, och fördjupad kunskap i minst ett rättsområde, inklusive faktakunskap (nivå 3)

AI-KOMPETENS

Förmågor och gränser, dataskydd, tystnadsplikt, redovisad användning. Löper genom alla lager.

AI-kompetens kan inte ersätta basen. Den förutsätter den.

Öppna frågor

Är utbildning i tradirionell juridisk metod relevant?

Vem bekostar lärlingstiden när de juniora uppgifterna automatiseras?

Mäter våra examinationer förmåga, eller tillgång till verktyg?

Riskerar vi en tudelad kår: de som kan granska och de som bara kan beställa?

1. **Kunskapsparadoxen gör den juridiska grundkunskapen viktigare, inte mindre viktig.**

2. **Granskning kräver verklig kunskap om ett rättsområde, och den är till stor del faktakunskap.**

3. **Utbildningen måste bestämma var verktyget ska användas, och var det inte ska det.**

magnus.kristoffersson@oru.se

Källor

Autor, D. m.fl. (2026). Does AI assistance enhance or erode expertise? Evidence from a three-month field experiment in patent drafting. NBER Working Paper 35720.

Bainbridge, L. (1983). Ironies of automation. Automatica, 19(6), 775–779.

Bastani, H. m.fl. (2025). Generative AI without guardrails can harm learning. PNAS, 122(26), e2422633122.

Blair-Stanek, A. m.fl. (2025). AI gets its first law school A+s. SSRN 5274547.

Blair-Stanek, A. m.fl. (2026). Is AI's law school exam performance plateauing? SSRN 6891458.

Charlotin, D. AI Hallucination Cases Database (lägesbild juli och september 2026).

Chen, B.M. & Bao, H. (2026). Training for technology: Adoption and productive use of generative AI in legal analysis. arXiv:2603.04982.

Choi, J.H. m.fl. (2022). ChatGPT goes to law school. Journal of Legal Education, 71, 387.

Choi, J.H., Monahan, A.B. & Schwarcz, D. (2024). Lawyering in the age of artificial intelligence. Minnesota Law Review, 109, 147.

Dahl, M. m.fl. (2024). Large legal fictions. Journal of Legal Analysis, 16(1), 64–93.

Dreyfus, H.L. & Dreyfus, S.E. (1986). Mind over Machine. New York: Free Press.

Eskilstuna tingsrätt, dom januari 2026 (refererad i Dagens Juridik 2026-01-08 och Realtid 2026-01-13).

Högskoleförordningen (1993:100), bilaga 2, juristexamen. Inkomstskattelagen (1999:1229) 57 kap. i lydelse från 1 januari 2026.

Liu, P., Stammbach, D. & Henderson, P. (2026). Who checks the citations? Benchmarking legal hallucination detection. arXiv:2606.21155.

Loper Bright Enterprises v. Raimondo, 603 U.S. 369 (2024).

Magesh, V. m.fl. (2025). Hallucination-free? Assessing the reliability of leading AI legal research tools. Journal of Empirical Legal Studies, 22, 216–242.

Martínez, E. (2024). Re-evaluating GPT-4's bar exam performance. Artificial Intelligence and Law.

Mata v. Avianca, Inc., 678 F. Supp. 3d 443 (S.D.N.Y. 2023).

OECD (2026). OECD Digital Education Outlook 2026. Paris: OECD Publishing.

Polanyi, M. (1966). The Tacit Dimension. Garden City: Doubleday.

Shen, J.H. & Tamkin, A. (2026). How AI assistance impacts the formation of coding skills. Anthropic.

Vals AI (2025). Vals Legal AI Report: Legal Research (VLAIR), 14 oktober 2025.

Förordning (EU) 2024/1689, art. 4, ändrad genom förordning (EU) 2026/1744.